

Lifestaging® - ett handledningsformat utifrån en konstnärlig och narrativ metafor

Om författaren Elisabet Wollsen

Legitimerad psykolog och psykoterapeut i familjeterapi.

Med 37 års erfarenhet som kliniker, varav 33 år inom handledning, utbildning och professionell utveckling i eget företag. Influerad av systemiska idéer och uttrycksfulla konstformat sedan början av åttiotalet. Träffade Michael White i Adelaide 1988 och har deltagit i flera narrativa sammanhang sedan dess, bl. a varit Michael Whites "förband" under hans två dagars workshop i Sverige 2007. Bedrivit narrativ forskning i mitten av nittiotalet och utövat konst i olika format under livet.

Utdrag/skisser ur den kommande boken;

Om handledning

Handledning beskriven i denna bok är handledning där en extern eller intern handledare frivilligt är engagerad i en grupp av personal för att stödja och bidra till utvecklingen i det professionella arbetet. Praktikhandledning och liknande, där en erfaren professionell inom samma yrke har att stödja den handledde i specifika jobbkunskaper, behandlas inte i denna bok.

Handledning ses i detta sammanhang som ett eget *ämne*. Inte (främst) som en expertis inom området eller i de metoder de handledda arbetar i/med. Fokus är snarare en syn på handledning som en egen *konst*.

Bakgrund

HANDLEDARERFARENHET

Jag har ägnat mig åt handledning i snart trettiofem år. Som psykolog utbildad under senare delen av sjuttiotalet blev jag skolad i psykodynamiskt tänkande som dominerande professionen vid den tiden. I början av åttiotalet kom jag i kontakt med systemiskt tänkande och i slutet av samma årtionde kom narrativt tänkande att läggas till de teorier och den praxis jag redan tillägnat mig. Psykodrama, bildterapi och uttryckande konstterapi kom jag i kontakt med under mitten av åttiotalet och dessa influenser blev också viktiga byggstenar i mitt professionella utövande. På tvåtusentalet kom jag i kontakt med familjekonstellationer¹ vilket också påverkat utvecklandet av tankegångarna.

I takt med att jag förändrade mina teoretiska och filosofiska grundantaganden märkte jag hur mitt språk och min praxis förändrades. Både som handledare och kliniker. Speciellt tydligt blev det för mig när jag påbörjade mitt forskningsprojekt i mitten av nittiotalet. Att forska enligt det för den tiden föredragna forskningsparadigmet visade

¹ Hellinger etc.

sig vara omöjligt för mig. Metateori, teori och praktik behövde hänga ihop. Alltså valde jag en narrativ forskningsansats vilket innebar att jag, i stort sett, på egen hand fick skaffa mig nödvändiga kunskaper i ämnet eftersom det inte fanns mycket att tillgå kring en sådan ansats vid den tidpunkten. Kunskaper och forskningserfarenheter som visat sig mycket värdefulla och som jag kunnat inlemma både i mitt tänkande och min praxis.

HANDLENDARHISTORIA

Från början skolades jag som handledare in i formatet i det som kan benämnas som *ärendehandledning*. En handledningsform som innebar att de handledda beskrev ett ärende och att jag som handledare, varandes en slags expert, skulle hjälpa dem vidare. Ofta från en utgångspunkt att jag kände till deras område, kanske till och med hade mer kunskap inom detsamma, men främst att jag genom mitt utanförperspektiv skulle kunna vara behjälplig i att ge/se något hjälpsamt utifrån denna position.

Formatet var klart påverkat av terapeutiska format som var föredragna vid den tiden, som idén att det var möjligt att stå utanför en grupp och inte påverka eller påverkas av processen och att handledaren (terapeuten) var experten. När professionen sedermera influerades av *andra ordningens cybernetik*, som innebar insikten att det var omöjligt att inte påverka och påverkas av det man var en del av samt *social konstruktionism* och begreppet *icke – vetande – position*² - att alla perspektiv är lika värdefulla och möjliga - tillkom nya format. Inom handledning kom man att använda sig av *reflekterande team*. Att som gruppdeltagare växla från att först lyssna på den som blev intervjuad av handledaren och därefter ge sina reflektioner medan den handledde fick lyssna till dessa, understödde idén om alternativa perspektiv och att göra samtligas reflektioner i gruppen viktiga, inte enbart handledarens.

Den narrativa skolan bidrog med formatet *outside witness groups*, där de som lyssnar ger sin resonans utifrån vad som fångar dem under intervjun och hur detta knyter an till något i dem själva. Ett handledningsformat som, i förekommande fall, möjliggjorde för deltagarna att ge personliga vittnesmål i ett mer personligt språk.

Som handledare har jag förstås påverkats av utvecklingen inom fältet men har också utvecklat ett personligt handledningsformat. Jag har också inspirerats av Seikkulas³ idé om att kunskap uppstår i gränsen mellan system varför jag, i tillägg till studier och praktiserande utifrån psykologiska förklaringsmodeller, återkommande besökt sammanhang kring design, färg och form. Samt gärna lyssnat på arkitekter, konstnärer, språkvetare och filosofer för att hämta kunskap och idéer utanför fackområdet.

Processen från synen på och utövandet av handledning som fokuserar på verbalt språk, som nästan undantagslöst utgått från att i någon form *muntligt* berätta om sitt ärende/dilemma, har gått till att jag utvecklat ett handledningsformat som fokuserar mer på ett *kreativt samskapande*.

Inspirationen kom efter år av möten med en mängd handledningsgrupper, ur insikten att jag emellanåt börjat förlora min vitalitet som handledare. Jag kände mig obekvämt i

² *Not-knowing-position* beskrevs av etc.

³ Jakko Seikkula (1996?) etc.

de gängse formaten och den upprepning dessa ofta innebar. Känslan av den tröttande effekt långa falldragningar verkade ha på deltagarna i deras passiva lyssnarroller förstärkte också min övertygelse om behovet att hitta nya handledningsformat. Format som skulle kunna vitalisera, leda till en äkta glimt i ögat, till ett personligt uttryck som handledare. Jag hade en idé om skapandet av ett format, i meningen ett slags *mellanrumsområde*, där var och en skulle kunna utmana, improvisera och utforska själv och professionen mer kreativt.

Min tro var, och är fortfarande, att sättet *man dukar* på får stor betydelse för hur möten utvecklas vilket ledde till ett ifrågasättande av det dominerande handledningsformatet "dra ärenden". Ett format i vilket både jag och de handledda lätt hamnar i dominanta berättelser, ofta baserade på föredragna teorier och föreställningar på arbetsplatsen, inom yrket, eller det lokala (teori) sammanhang inom vilken handledningen äger rum. Förklaringsmodeller som ofta leder till likartade reflektioner, bekräftandet det redan tagna - för- givna och därmed till reproducerandet av vissa dominanta sanningar.

Inspirerad av min narrativa forskningserfarenhet hade jag fastnat för uttrycket *knowledge- in- the making*, som kan översättas ungefär som *skapande - kunskap*. Som bygger på idén att kunskap samskapas här och nu och kan aldrig upprepas, att vi alltid är i förändring och alltid involverade i en pågående process utan början, utan slut. Ett tänkande jag upplevde svårt att praktisera i handledningsformat som utgår från idén att verkligheten kan beskrivas och fångas, om än från olika perspektiv, så med en idé om överensstämmelse med en mer eller mindre konstaterad verklighet. I dessa format blir föränderliga skeenden, systems rörelser och relationella sammanhang ofta alltför förenklade och linjärt beskrivna.

Jag ville utveckla ett mer komplext format, ett *lekutrymme*, där oväntad kunskap skulle kunna uppstå . Ett format där allas samlade erfarenheter kunde tas i bruk, både personliga och professionella, bortom en idé om överensstämmelse kring en verklighet som vi ändå inte kan ha någon kontroll över och som heller inte går att fånga eller beskriva enbart i ord. Så jag frågade mig;

- Finns det ett mer vitaliserande, aktiverande och upplevelsebaserade format?
- Går det att skapa ett friare, öppnare och mer känslomässigt engagerande sammanhang?
- Kan ett sammanhang med fokus på seende och lyssnande på annan information än traditionella fakta tillföra? På uppmärksammandet av fler språk än det verbala?
- Kan fysisk rörelse i rummet och intellektuell rörelse bortom psykologiska teorier och förklaringar ge ny kunskap?

De senaste nio åren har jag ägnat mig åt att försöka besvara dessa frågor vilket lett till sammanställandet av en handledningsfilosofi och några förslag på konkreta handledningsformat.

Det började med en utmaning kring nödvändigheten av all den information som ofta presenteras i formatet "dra ärenden". Hur *mycket* måste jag (och gruppen) veta kring ärendet och *vad* är viktigt att veta för att kunna bidra?

Inspirerad av detta fick jag lust att prova, lust att utmana idén att jag som handledare verkligen behövde viss bakgrundsinformation för att kunna handleda. Några handledda visade sig villiga att låta mig prova och låta sig handledas "i mörkret", alltså utan att ge någon som helst muntlig information om deras dilemma.

Handledningsformatet gick därför under en tid under arbetsnamnet *mörkerhandledning*. I parallell till när man använder "mörka kort" i kortspel. I det ögonblicket finns en spänning, ett element av överraskning och vitalitet, bortom kontroll men ändå inom gränserna för spelet. Resultat? Det fungerade lika bra, i vissa fall tyckte man att man fått ut mer av handledningen när jag inget visste.

Insikten blev att det kan finnas en risk att man drunknar i för mycket ärendeinformation och tappar bort sig i nätverks- och familjekartor, diagnoser och ärendedetaljer om man inte aktivt förhindrar detta. Den insikten ville jag utveckla vidare och kombinera med några av mina tidigare professionella erfarenheter.

En sådan var min bakgrund inom psykodrama, i mitt fall med "multipla protagonister"⁴, inom vilket jag både observerat, deltagit och regisserat. Jag hade kommit fram till att formatet, med dess rörelser, känslor och gruppens deltagande gav mig mycket mer än traditionell individuell terapi med dess format och förklaringsmodeller, som jag provat under några års tid.

Deltagande i bildterapi, liksom familjeterapins kraftfulla, paradoxala och dramatiska interventioner, narrativa tankar om moderna psykologins kolonialisering av språk liksom begrepp som *normativ makt*⁵, hade också gjort intryck, för att nämna några exempel.

Jag hade också tidigare erfarenheter i användandet av *Ericametoden*⁶ och genom den insett rikedom och vikten av gestaltningar och icke-verbal kommunikation i förståelsen av hur barn ser på sin värld. Hur sandlådan, som *scen* kunde lägga till något bortom orden, som varje gång vi träffades resulterade i nya scener, nya berättelser. Allt detta sammantaget förde min fokus närmare den ordlösa gestalten, den viktiga information och kunskapen att tyda sådan information som lätt försvinner om den inte tränas, inte fokuseras. Att jag, ungefär vid den här tidpunkten, också kommit i kontakt med familjekonstellationer⁷ fick betydelse, även om jag redan börjat med mina uppställningar något innan.

Många år med (alltför) stor fokus på verbalt språk, representerat av språkssystemisk och narrativ praxis, bidrog också till min önskan att återerövra de språk och format jag funnit så givande och rika tidigare men sällan använde mig av numera. Helt enkelt

⁴ Den träning jag gavs i psykodrama, i början av åttiotalet, skiljer sig från klassisk psykodrama i så motto att *protagonisten* - den som det handlar om - inte är ensam. Fler protagonister kan spontant äntra scenen och påverka skeendet.

⁵ Michael White talar om den normativa makten som den moderna makten (etc).

⁶ Ericametoden är både en utrednings- och behandlingsmetod för barn, en projektiv metod som utförs på så sätt att barnet, med hjälp av speciella (lek)saker, bygger världar i en sandlåda (ibland två).

⁷ Familjekonstellationer är ett format som utvecklats av Hellinger.

kunna kombinera den praxis och det tänkande jag omfattade i dagsläget med mer kreativa inslag och upplägg. Denna strävan har resulterat i det som beskrivs som *Uppställningar* eller *Lifestaging*⁸ samt *Bildskapande m.fl.*

Det som skiljer dessa format från andra, av mig kända format, är den *totala* avsaknaden av verbal information initialt, strukturen kring gestaltningen, skulpteringen av språket, de improvisatoriska momenten och de filosofiska utgångspunkternas koppling till narrativt och konstnärligt tänkande.

SYNEN PÅ HANDEDNING

Handledning beskriven i denna bok avser handledning där en extern eller intern handledare frivilligt är engagerad i en grupp av personal för att stödja och bidra till utvecklingen i det professionella arbetet. Praktikhandledning och liknande, där en erfaren professionell inom samma yrke har att stödja den handledde i specifika yrkeskunskaper behandlas inte i denna bok.

Jag ser på handledning som ett eget *ämne*. Handledarens kunskaper inom det område i vilket de handledda arbetar är inte det viktigaste. Handledarens kunskap handlar om *handledningens konst*. Vilket är något helt annat. Handledningen syfte ser jag på som *professionalisering i yrkesrollen*, att den handledde blir tryggare och skickligare i sitt yrkesutövande. Det är den handleddes professionella växt och utveckling som är i fokus. Handledarens bidrag består i att aktivera slumrande färdigheter och förmågor hos den handledde så denne får djupare kontakt med egna värden, känslor, tankar och avsikter med sitt yrkesutövande, vågar mer och hittar sitt personliga uttryck och språk bortom gängse normer för vad som förväntas inom yrkesrollen.

De flesta professionella möten handlar i stort om samma saker. Oavsett om jag möter en enskild, ett par, en familj eller en handledningsgrupp tror jag att jag förhåller mig på liknande sätt, även om det specifika syftet med mötet och sammanhanget varierar. Alltså är det utvecklingen i *mötandets konst* jag ser som handledningens *primära* syfte att fokusera.

⁸ *Lifestaging*® är varumärkesskyddat och det namn jag använder i internationella sammanhang. I Sverige används oftare ordet *Uppställning*.